

Laris Borić

Bilješka za Marka Andrijića u Zadru

Laris Borić
 Odjel za povijest umjetnosti
 Sveučilište u Zadru
 Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
 HR - 23 000 Zadar

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
 Primljen / Received: 28. 1. 2014.
 Prihvaćen / Accepted: 4. 7. 2014.
 UDK: 72.034(497.5 Zadar)
 72 Andrijić, Marko

The paper attributes a well-head from the courtyard of the Rector's palace in Zadar with a workshop of Marko Andrijić and a document dated in April 1492. In this way, the attribution of the arcades of Pag collegiate is also strengthened. Furthermore, a front-façade window of the Nassis house in Zadar, recognized as a so-called Zadar type, is seen as a product of his workshop with a considerable part of headmaster's hand, while other quattrocento openings on that façade are extracted from the immediate sculptor's milieu.

Keywords: Marko Andrijić, Zadar, Pag, workshop, well-head, St Mark's lion

Paška i zadarska prisutnost Marka Andrijića i njegove radionice važna je epizoda u procesu usvajanja renesansnih struktura i dekorativnih motiva u procesu stilskih transformacija *quattrocenta* na tom prostoru. Iako su mnogi od gotičkih stilskih i dekorativnih elemenata u Andrijićeve opusu stalno prisutni, u kontekstu spomenutoga procesa ta epizoda predstavlja, uz djelatnost Petra Meštričevića koji u Zadru popularizira Firentinčeve donatelizme, konačnu fazu ustaljenja ranorenesansnih elemenata koji će od tog trenutka dominirati sve do znatnijih zadarskih upliva mletačkih sansovinovskih i sanmichellijevskih formi od sredine 16. stoljeća. U paškom je slučaju značaj prisutnosti radova Andrijićeve botege još i veći, prije svega zbog toga što u tamošnjim uvjetima tipizirane izgradnje klasični jezik *cinquecenta* nije bio značajnije primijenjen, pa razmjerno tomu i inače znatni zahvati korčulanskih majstora u Zbornoj crkvi snažnije odjekuju gradskim ambijentom, bez obzira na opravdane sumnje u stvarnu i trajniju pašku majstorovu nazočnost.

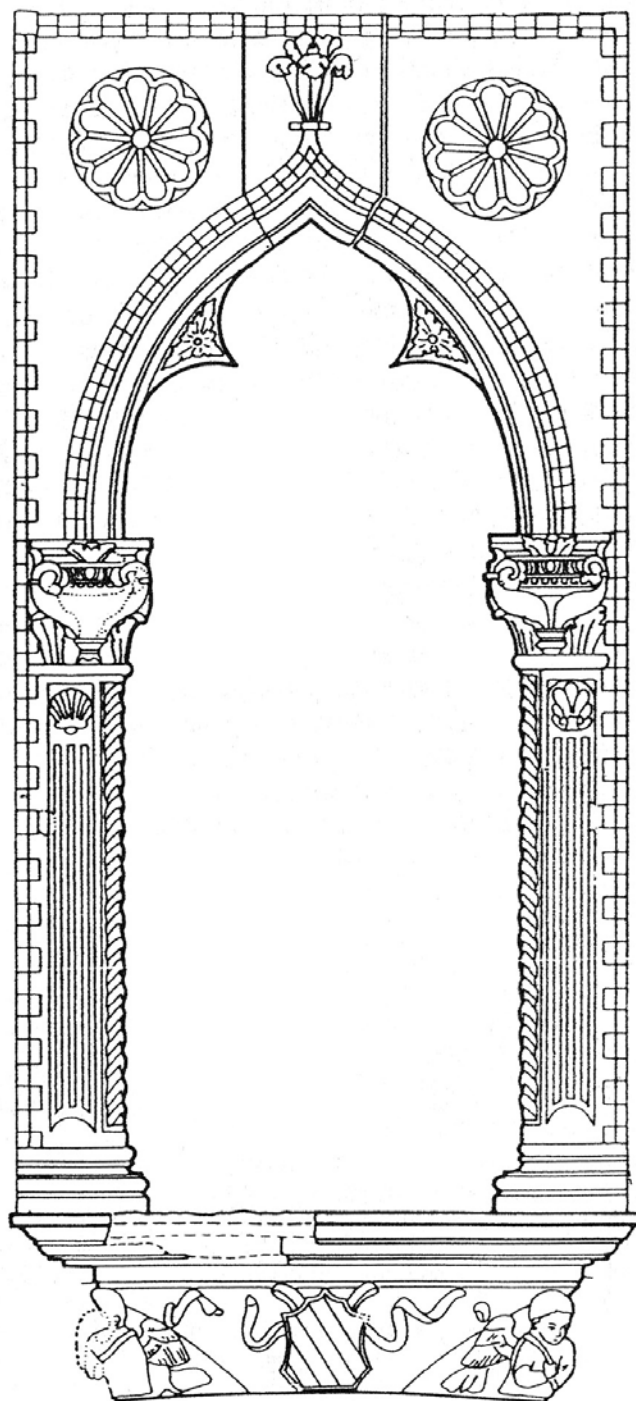
Marko Andrijić je inače u paškim arhivima prisutan u nekoliko objavljenih i protumačenih arhivskih podataka, od kojih je najupečatljiviji onaj od 22. studenog 1492. prema kojemu su Marko Andrijić i Nikola Alegreti u Zadru primili priličnu svotu od

sedamdeset dukata za radove u paškoj crkvi Sv. Marije.¹ +Pretpostavljajući kako je malo vjerojatno da se rečeni iznos odnosi na radove na arkaturi crkve posvećene, prema M. L. Ruiću, čak pet godina prije, E. Hilje na istom je mjestu svotu povezo s pretpostavljenim Andrijićevim autorstvom pročelnih reljefa.² Možda su upravo uz paške radove vezani dokumenti od 23. kolovoza 1489. i 26. kolovoza 1490., prema kojima je Marko Andrijić korčulanskoj općini platio dacij za izvoz kamena.³

Južno pročelje kuće Nassis u Zadru, smješteno nasuprot malenu trgu pred crkvom Sv. Dominika, premda nije sačuvano u integralnom obliku pregradnje s kraja 15. st., kazuje dosta o onodobnom trendu pregradnje čitava niza nastambi lokalnoga plemstva i novoobogaćenoga građanstva objedinjavanjem više romaničkih stambenih jedinica u cjelinu okupljenu oko središnjega dvorišta. Na njoj je odavno uočeno karakteristično miješanje kasnogotičkih i ranorenesansnih stilskih elemenata, ali i korištenje nešto drugačijega dekorativnog programa, napose na monofori prvoga kata koja se ističe kapitelima s dupinima i likovima *putta* vjenconoša na konzoli prozorske klupčice. Monofora prvoga kata varijacija je na temu „zadarskog tipa” prozora,⁴ okvirena uobičajenim pravokutnim okvirom s paterama, dok je

svijetli otvor pod sedlastim lukom omeđen doprozornicima kaneliranih površina, rubova ukrašenih gotičkim pletenicama, nadvišenih školjkama i kapitelima s parovima kljunatih dupina koji piju iz središnjih kantarosa. Prisutan je još jedan element uobičajen kod navedenog tipa prozora: prozorska klupčica koja počiva na trokutnoj menzoli posred koje je isklesan štit grba nad girlandom koju pak, u ovom primjeru, razvlače spomenuti dječaci. Iako se na prvi pogled struktura i ukraši monofore proporcijama i izvedbenom kvalitetom doimaju ujednačenima, moguće je jasno razlikovati daleko kvalitetnije oblikovanje istočnoga od zapadnoga doprozornika i prepoznati učestalu podjelu klesarskih zadataka između boljega majstora i suradnika mu.⁵ Oba su kapitela s vanjske i unutrašnje strane ukrašena dvama sučelice postavljenim dupinima koji piju iz središnjih kantarosa, bočno od kojih izviruje akantovo lišće snažnih paralelnih žila i rezbarenih vrhova na kojima počivaju tijela kljunatih dupina repova podvezanih u volute. Ehini kapitela ukrašeni su nizovima dentikula i ovula pod konkavnim abacima. Posred konkavno-trokutne menzole prozorske klupčice, uobičajene za „zadarski tip” monofore, bio je isklesan heraldički štit tipa konjske lubanje s grbom obitelji Nassis, a obočena je dvama dječakim likovima koji nose vrpce o koje je bila obješena girlanda, omiljen motiv u ranorenesansnom Zadru. Lica su im snažnih obliha volumena, širokih noseva i ravno uperenih pogleda. Dok su proporcije lica, očiju, usta i ušiju pravilne i dobro oblikovane, treba primijetiti tvrde impostacije i neuvjerljive pokrete tijela ovih vjenconoša.

Ovu izuzetnu monoforu P. Vežić prvi je doveo u vezu s radionicom Marka Andrijića,⁶ čijem se opusu pripisuju gotovo svi kapiteli s dupinima na istočnojadranskoj obali.⁷ Potom je E. Hilje Vežićevu atribuciju povezo s arhivskim podacima prema kojima Marko Andrijić 1492. godine iz Paga šalje neke radove u Zadar, u kojemu se s Nikolom Alegretijem pojavljuje krajem te godine, pretpostaviši da bi figuralne dijelove radio upravo Andrijić, a dekorativnu plastiku Nikola Alegreti.⁸ Doista, tijela zadarskih dupina oblikovana su identično onima s kapitelu korčulanskog ciborija, ali i kapitelu iz kotorskog lapidarija,⁹ izvijena su u napetoj sinusoidi istaknutoj središnjom linijom sastavljenom od niza krljušti. Sitne glave bademastih, reptilskih očiju završavaju oštrim kljunovima. Središnji su kantarosi u korčulanskome i kotorskom primjeru prikazani blago nagnuti, no u zadarskom je primjeru skraćene intenzivnije, možda zbog uračunate znatnije visine za koju je monofora klesana. I u ostalim dijelovima zadarski kapiteli pokazuju srodnosti s korčulanskim

1. Monofora kuće Nassis u Zadru, planoteka zadarskoga Zavoda za zaštitu spomenika (crtež: P. Vežić)

La monofora della casa di Nassis, collezione di mappe e piani d'Ufficio per la conservazione a Zara

čiji su ehini ukrašeni ovulima nad trakom s nizom zubaca, a krune ih konkavni abaci sa središnjim trodijelnim lisnatim motivom. Oni kotorski u tom se pak detalju ponešto razlikuju. I paški kapiteli donekle

2. Kapitel istočnoga doprozornika Andrijićeve monofore kuće Nassis u Zadru (foto: L. Borić)
Capitello di stipite orientale della monofora di Andrijić sulla casa di Nassis

se razlikuju od zadarskih i korčulanskih, budući da iz kantarosa među dupinskim glavama izrasta cvijet, ehin je lišen ovula i dentikula, a drukčije je oblikovan i cvijet abaka. Tijela paških dupina ponešto su zdepastija, uz manju napetost leđne sinusoide, obrisne linije čela lošije su oblikovane, kao i detalji očiju i krljušti. Navedeno prisnažuje slutnju G. Nikšića o znatnijem udjelu Andrijićevih suradnika pri izradi paških kapitela.¹⁰ No, premda se morfološke karakteristike dupina na kapitelima doista mogu dovesti u vezu sa sličnim Andrijićevim primjerima, likovi zadarskih *putta* doimaju se kvalitetnijima od poznatih nam Andrijićevih figura. Kako je već prije navedeno, osim u impostaciji tijela i nesigurnu držanju vrpce girlande, njihova se lica donekle razlikuju od onih korčulanskih kipova Navještenja, ponajviše u pravilnijem oblikovanju volumena obraza, čela, očiju, nosa i usta, pa se može pretpostaviti majstorovo sazrijevanje ili pak suradnja

klesara vičnijega obradi ljudskoga lika, poput zadarskoga majstora Petra Meštričevića naprimjer. S druge strane, tipično Andrijićevska je kruta impostacija naglašene frontalnosti, uobičajena kod figuralnih elemenata arhitektonske dekoracije, a kakvu primjećujemo na majstorovim likovima harpija. Iz svega navedenog proizlazi pretpostavka o Andrijićevu spretnijem oblikovanju visokoreljefnih ili punoplastičkih likova manjih dimenzija. Glomazniji se pak likovi, poput onih izvedenih u visokom reljefu s pročelja paške kolegijate ili punoplastičkih s korčulanskog ciborija, vrsnu klesaru i prosječnu kiparu nameću kao teško savladiv zadatak. Može se zaključiti da bez obzira na određena oblikovna odstupanja, velika je monofora kuće Nassis, barem u figuralnim motivima, djelo nekih od najvještijih dlijeta Andrijićeve botege (uključivši i njezina voditelja). Kada je pak riječ o ostalim klesanim elementima petnaestostoljetne pregradnje kuće Nassis

– njezinu pročelnom portalu, biforama i monoforom drugoga kata, portalu dvorišnoga stubišta, kao i onom u unutrašnjosti prvoga kata te *de studio* prozorčicu istočne fasade, stupovima dvorišnoga trijema i kruni zdenca – atribuciju toj radionici nije moguće potvrditi tipološkom i morfološkom komparacijom s ostalim Andrijićevim radovima te botege. Tek pročelni portal, obiljem filigranski usitnjene dekoracije kapitela i grba na nadvratniku ukazuje na korčulansku provenijenciju, no tipološki i izvedbeno ne pokazuje značajke opusa i predložaka Marka Andrijića.¹¹ Njegov suradnik Nikola Alegreto, spomenut i na paškim narudžbama, prisutan je u Zadru dulje vremena. Tako je ugovor iz 1486. što ga je Alegreto sa *socijem* Markom Radovom sklopio sa Šimunom Nassisom¹² možda povezan s pročelnim portalom, ili pak onim drugim s grbom obitelji Nassis i uklesanom godinom 1486. koji je danas ugrađen zapadnije u istoj ulici.¹³ Svakako treba imati na umu da nedvojbenost Andrijićeva autorstva monofore Nassis ne znači nužno i angažman njegove botege na pregradnji

čitave kuće koja je, sudeći po raznorodnosti stilskih elemenata, mogla potrajati i nekoliko desetljeća tijekom druge polovice *quattrocenta*.¹⁴

Narudžba nekoga od Nassisovih Marku Andrijiću za tek jedan svijetao otvor u Zadru ne bi bila presedan jer je slično uočeno na primjeru monofore kuće Ghirardini,¹⁵ a i Firentinčev uništen prozor s kuće Pasini po svoj je prilici ostvaren po sličnu naručiteljskom obrascu. Svakako je zanimljiv i odabir endemskoga tipa, tzv. „zadarskog prozora”, najvjerojatnije po inzistiranju naručitelja, a Marko Andrijić u zadani tipološki predložak vješto unosi vlastite *trade mark* motive kljunatih dupina.

Zadarskim narudžbama od botege Marka Andrijića treba dodati i krunu zdenca koja se sačuvala u unutrašnjem dvorištu Kneževe palače. Kruna je kružnoga tipa koji u gornjem dijelu prelazi u kvadrat, završen klasičnom profilacijom oslonjenom na istaknute povijene vrhove ugaonih listova, i predstavlja tipološki obrazac izveden iz forme kapitela, ustaljen od sredine 14. do sredine 16. stoljeća.¹⁶

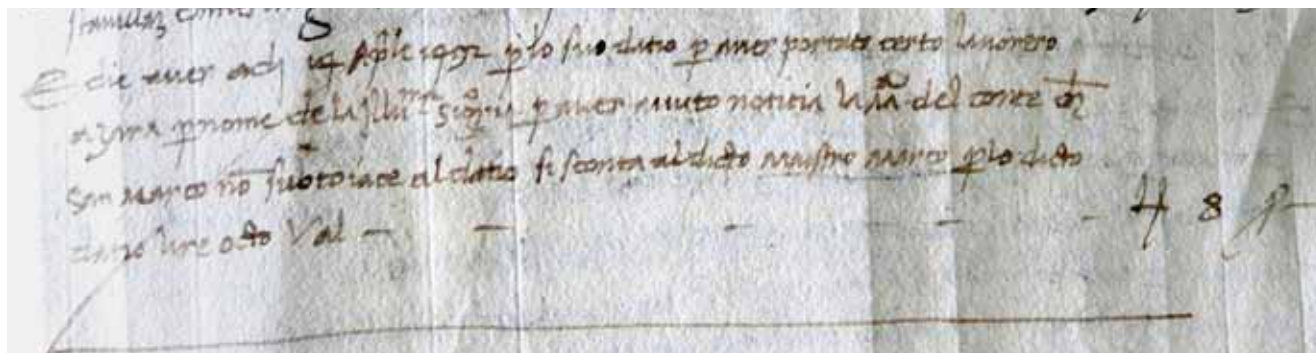
3. Kruna zdenca iz dvorišta Kneževe palače u Zadru (foto: L. Borić)

Vera di pozzo dal cortile del Palazzo ducale

Kruna je kružnog tlocrta, u gornjem dijelu završena kvadratnim profiliranim vijencem koji se na kutovima oslanja o reljefno istaknute povijene vrhove ugaonih listova. Obrisi listova u dvjema donjim trećinama ocrtani su veoma plitkim reljefom koji se u gornjem dijelu naglo razvija u stilizirane vrhove valovita obrisa. U gornjoj polovici sjevernog lica krune u tročtvrtinskom je reljefu isklesan lav Sv. Marka tipa „andante” koji prednjim nogama stoji na stiliziranu kopnu, a stražnjima na paralelnim dijagonalnim linijama koje simuliraju morske valove. Osjećaj za ritmiziranu stilizaciju prisutan je i u povijenim oblicima repa, pramenovima grive i krzna. Od ostalih srodnih primjera proizišlih iz tipološkog obrasca ova se kruna ističe odnosom suzdržane snage ploha ugaonih listova prema glatkoj oblini tijela krune. Štoviše, cjelokupnom opusu mletačkih kruna zdenaca, ali jednako tako poznatih i objavljenih istarskih i dalmatinskih, uobičajeni su plastično istaknuti snažni podvijeni listovi glatkih ili ažuriranih ploha. Suzdržanost u obradi plohe, premda odudara od uobičajene korčulanske rascvale sintakse, inače itekako prisutne u obradi lavljega lika, u osnovi nije neobična za Andrijićev izraz, jer vrlo srodan tretman ploha i rubova nalazimo na halji pokojnoga biskupa Malumbre u korčulanskoj katedrali. Konačno, pročišćeniji ranorenesansni stilski karakter pokazuje i profilacija završnoga vijenca s kimom čija razmjerno rana pojava za ovoga majstora ne bi bila neobična.¹⁷ Lavlje je tijelo ponešto neproporcionalno, a u strogoj frontalnosti i naglašenoj okomici osi lica, prsa s grivom i prednje lijeve noge očitovan je koncept pompozne monumentalnosti, prikladan za ovu vrst državnog amblema ili heraldičkih prikaza i figuralne arhitektonske plastike uopće. A. Rizzi je u studiji o dalmatinskim lavovima Sv. Marka ovu skulpturu datirao u treću četvrtinu 15. stoljeća, u zgradama,

4. Lav Sv. Marka s ograde zvonika korčulanske katedrale (foto: D. Tulić)
Leone di san Marco dal recinto di campanile della cattedrale di Curzola

5. Arhivska bilješka od 14. travnja 1492. godine (foto: L. Borić)
Foto di nota d'archivio dal 14. aprile 1492

pod upitnikom navodeći ime Marka Andrijića, ne ističući razloge toj hipotezi osim općih ikonografskih srodnosti Andrijićevim lavovima.¹⁸ Tipološke se srodnosti doista mogu pronaći usporedimo li zadarski primjer s Andrijićevim reljefom lava uklesanim na ogradi *loggie* zvonika korčulanske katedrale, budući da je i taj visoko podignuo prednju desnu šapu kojom pridržava rastvorenu knjigu Evanđelja, a i fizionomija duguljasta lica karakteristična je i srodna. Zajednički im je tipološki obrazac vidljiv i u karakterističnu povijanju repa, makar s druge strane pomnija morfološka i analiza klesarske izvedbe – iako je mehanički oštećeno lice i izjedena površina – otkriva da zadarskom lavu nedostaje pažljiva definicija, ali i stilizacija anatomskih detalja čela, obrva, jagodica i rastvorenih čeljusti, a drukčija je i obrada grive. Takva odskakanja mogu se svesti pod uobičajene kvalitativne varijacije unutar opusa neke radionice, a katkad i pojedinoga glavnog majstora, pa atribuciju ovoga lavljega lika i čitave krune zdenca radionici ili čak samom Marku Andrijiću koji, kako je prije zamijećeno, i sam vjerojatno znatno varira u figuralnoj obradi. Da je sačuvan, vrijedne bi argumente vjerojatno pružio i lavlji lik sa zapadnoga polukapitela paške zborne crkve, no prije nekog vremena je D. Sabalić, pišući o paškim reljefima lava Sv. Marka, objavio dva ulomka u kojima je ispravno naslutio ostatke reljefa mletačkoga lava koji je bio uzidan na pročelju paške kolegijate.¹⁹ Određene sličnosti s prethodno spomenutim Andrijićevim korčulanskim primjerom doista nalazimo, naročito u ekspresivnim naglascima volumena čeonih bora i luka

obrva te u stiliziranim perima krila, oblikovanim kratkim trokutastim oblicima obrađenim poput lovorovih listova, premda su pera korčulanskog lava obrađena mnogo vještije, a u Pagu nešto naivnije, što možda upućuje na radioničku proizvodnju. Perje krila, kao i griva zadarskoga lava obrađeni su nešto prirodnije i mekše, ali je karakteristično povijanje repa gotovo identično onomu korčulanskog lava. Konačan argument za atribuciju krune zdenca iz dvorišta zadarske Kneževe palače radionici Marka Andrijića podatak je iz bilježaka Frane Zavorea, autora klasicističke pregradnje palače, koji je na dnu zdenca vidio uklesanu 1491. godinu.²⁰ Taj se podatak poklapa s razdobljem u kojemu Marka Andrijića i suradnike angažiraju zadarski i paški naručitelji. Za radove na pročelju paške kolegijate gdje je radio s Nikolom Alegretovim, podsjetimo, isplaćen je u prosincu 1492., a prethodno je – u travnju te godine – u Zadar izvezio neke radove,²¹ što se do sada povezivalo s pregradnjom kuće Nassis,²² no taj se dokument možda ipak odnosi na dovršetak, prijevoz i instalaciju krune zdenca na cisternu na kojoj su radovi započeli u prethodnoj godini, uklesanoj na njezinu dnu. Marko Andrijić, naime, isporuku je izvršio „per nome della Ill.ma signoria”, pa je vjerojatnije da je isplata vezana za krunu zdenca u dvorištu Kneževe palače. Rješenje te dvojbe u osnovi i nije presudno jer se ne suprotstavlja atribuciji monofore Nassis Andrijićevoj botegi, ali osnažuje njegovu prisutnost u Zadru i Pagu, a onda i atribucije skulptura s pročelja paške kolegijate koje su nedavno ponovno dovedene u pitanje.²³

Bilješke

- ¹ EMIL HILJE, Marko Andrijić u Pagu, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 28 (1989.), 111. s prijepisom dokumenta u bilješki 13.
- ² Kako je preseljenje crkvenih institucija bilo povezano s vrlo složenim odnosima lokalne i nadbiskupske razine, kao i tinjajućim starim sukobima i nezaliječenim ranama komunalnoga identiteta s kraja 14. stoljeća, posvećenje 1487. moglo je biti simbolično, uvjetovano nekim vanjskim faktorom, a ne činjenicom dovršenja konstrukcije interijera zborne crkve. S druge strane, atribucija pročelnih reljefa E. Hilje kroz usporedbu s Andrijićevim kipovima s korčulanskoga ciborija posve je uvjerljiva, a rečena bi se svota mogla odnositi na čitav program. Svota od sedamdeset dukata nesumnjivo implicira veću količinu izrađenog materijala, što se pak suprotstavlja pretpostavci G. Nikšića (GORAN NIKŠIĆ, *Marko Andrijić i njegov doprinos dalmatinskom renesansnom graditeljstvu*, doktorski rad, Zagreb, 2012., 144) koji u Andrijićevu krugu priznaje tek kapitule s harpijama i dupinima, nalazeći „*pojednostavljenu izvedbu i reduciranost detalja*”, prema čemu bi se „*mogla pretpostaviti ruka nekog pomoćnika iz Markove radionice koji je radio prema majstorovu modelu, vjerojatno u vrijeme dok je ovaj bio zauzet radom na korčulanskom ciboriju*”. G. Nikšić, nadalje, zaključuje da se Andrijićev udio u gradnji po svoj prilici svodio na isporuku gotovih klesanih elemenata, pa zbog toga paške arkature u potpunosti izuzima iz razmatranja građevinskih struktura Marka Andrijića. Budući da su pitanja klesarskoga i kiparskog oblikovanja ostala izvan fokusa te disertacije, uzevši u obzir ovu, posve moguću pretpostavku, treba naći odgovore i na pitanje visoke i ujednačene kvalitete nefiguralnih kapitula u zornoj crkvi, kapitula s dupinima koji nikako nisu mnogo lošiji od korčulanskih, već su im zapravo gotovo identični, do pomnije argumentacije izuzimanja pročelnih likova iz inače kvalitetom ispodprosječnih Andrijićevih figura, a ovdje dodatno oštećenih. Ključno je upitati se do koje su mjere Andrijićevi suradnici mogli slijediti njegove razmjerno visoke standarde. Držeći i dalje Nikšićeve pretpostavke mogućima, čak i po pitanju dopreme klesanoga materijala s drugog mjesta, posve uobičajenoga u *quattrocentu*, treba upozoriti na ime i zasada nepoznat majstorski profil Markova suradnika Nikole Alegretija koji se u zadarskoj sredini pojavio već 1486., a bit će zabilježen mnogo kasnije – kao suradnik Nikole Španića i Marka Radinovića u Zadru pojaviti će se i 1509. na kapeli Sv. Roka. Njegovo bi pojavljivanje u dokumentima moglo pružiti odgovor na neka od ovdje postavljenih pitanja, no malo je zapravo majstora bilo kadro i uopće se prihvaćalo figuralnoga oblikovanja; pa čak i da je kod Alegretija takav slučaj, to bi dalje otvorilo pitanje njegova figuralnog udjela u radovima koji se pripisuju ruci Marka Andrijića, primjerice kapitula s dupinima na korčulanskome ciboriju. Bilo kako bilo, pročelni reljefi, kao i sve arkade interijera paške zborne crkve, stilskom se i formalnom analizom ne mogu izmaknuti iz neposredne blizine Marka Andrijića, a da je riječ o njegovim nacrtima, tu nema sumnje. Manje je važno pitanje dugotrajnosti njegova paškog i zadarskog boravka, makar i tu treba imati na umu činjenicu da od ugovora za korčulanski ciborij od 22. kolovoza 1486. do paške isplate 1492. Marka Andrijića ne nalazimo u dokumentima, osim u isplatama dacija korčulanskoj općini za izvoz kamena u ljeto 1489. i 1490. godine, o čemu nešto kasnije. Arhivska šutnja ni u ovom slučaju ne mora nužno biti rječit, ali koliko je vremena zapravo trebalo za klesanje ciborija čiji su precizno matematički promišljeni nacrti, što G. Nikšić vrsno argumentira, nesumnjivo morali biti spremni prije sklapanja ugovora?
- ³ DAZD, Korčulanski arhiv, kut. 519, sv. 908, fol. 69.
- ⁴ LARIS BORIĆ, O pojavi ranorenesansnih dekorativnih motiva u zadarskoj gotičkoj stambenoj arhitekturi sedamdesetih godina 15. stoljeća, *Peristil*, 56 (2013.) (*Mjera stanovanja – odah ladanja, Zbornik u čast Nadi Grujić*), passim.
- ⁵ Obje školjke istočnog doprozornika klesane su sigurnije i kompaktnije, s manjim brojem vješto skraćenih rebara.
- ⁶ ALENKA SABLJAK – PAVUŠA VEŽIĆ, *Obnova kuće Nassis u Zadru*, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 4-5 (1978.-1979.), 166.
- ⁷ Creski dupini s kapitula portala zborne crkve nastali su lokalno, prema mletačkim predlošcima Bellinijevske provenijencije. JASENKA GUDELJ, *Zborna crkva Sv. Marije Snježne u Cresu*, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske*, (ur. P. Marković i J. Gudelj), Zagreb, 2008., passim.
- ⁸ EMIL HILJE, *Djelatnost korčulanskih majstora u zadarskoj regiji*, *Godišnjak grada Korčule*, 3 (1998.), 116. Alegreti će nešto kasnije sudjelovati u još važnijoj epizodi ranorenesansne zadarske produkcije, na gradnji pročelja benediktinske Sv. Marije pod vodstvom Nikole Španića i Marka Radinovića.
- ⁹ GORAN NIKŠIĆ, *Andrijići u Dubrovniku*, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske*, (ur. P. Marković i J. Gudelj), Zagreb, 2008., 141; ISTI (bilj. 2). Autor pretpostavlja da su i ovi kapituli pripadali nekom ciboriju koji s pravom pripisuje Marku Andrijiću.
- ¹⁰ GORAN NIKŠIĆ (bilj. 9, 2008.), 114.
- ¹¹ U Zadru druge polovice 15. i početkom 16. st. zabilježena je prisutnost čitava niza korčulanskih majstora, ne samo kroz arhivske podatke o poznatijima već i kroz čitav niz cjelovito ili fragmentarno sačuvanih primjera arhitektonske dekoracije i skulpture. O njima: IVO PETRICIOLI, *Novi podaci o renesansnim majstorima u Zadru*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 32 (1993.), 224; EMIL HILJE (bilj. 8); LARIS BORIĆ, *Renesansna skulptura i arhitektonska plastika u Zadru*, doktorska disertacija, Zadar, 2011., 65-69.
- ¹² IVO PETRICIOLI (bilj. 11), 224.
- ¹³ LARIS BORIĆ (bilj. 11), 195.
- ¹⁴ Kolegica Sofija Sorić planira objaviti nedavno pronađene arhivske podatke koji će dodatno rasvijetliti neke od građevinskih poduhvata obitelji Nassis.
- ¹⁵ LARIS BORIĆ (bilj. 4).
- ¹⁶ ALBERTO RIZZI, *Vere da pozzo di Venezia, i puteali publici di Venezia e della sua laguna*, Venezia, 1992., 42-43, 53-54; LARIS BORIĆ (bilj. 11), 348-353.

- ¹⁷ NADA GRUJIĆ, Antikizirajući kapiteli oko 1520. u Dubrovniku, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 21 (1997.), 11.
- ¹⁸ ALBERTO RIZZI, *I leoni di Venezia a Dalmazia*, Venezia, 2005., 259-260.
- ¹⁹ DAMIR SABALIĆ, Mletački lavovi sv. Marka u Pagu, *Anali galerija Antuna Augustinčića*, 21-25 (2006.), 187-188.
- ²⁰ MARIJA STAGLIČIĆ, Frane Zavoreo i pojava klasicizma u Zadru, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 16(7) (1979.), 231, bilj. 25. Autorica donosi prijepis zabilješke Frane Zavoreo iz 1805. godine: „...e dall'Inscrizione trovata nel fondo della Canna ossia battisecchio, hò rilevato che già 314 anni fà fabbricata essa Cisterna, e probabilmente mai purgata in questo lungo intervallo di tempo...”.
- ²¹ CVITO FISKOVIĆ, Bilješke o paškim spomenicima, *Ljetopis JAZU*, 57 (1953.), 61, bilj. 16. Upozoravam na novu signaturu: DAZD, Registro delle spese della Communità di Curzola, kut. 908, fol. 69: „Et die aver (maistro Marco de Andrea) adi 14 aprile 1492 per lo suo datio per aver portato certo lavorerio a Zara per nome de la Illustrissima Signoria, per aver avuto notitia la M. a. del Conte de San Marco non subtoiace al datio, si sconta al dicto maistro Marco per lo dicto datio lire octo val 48 p.”
- ²² EMIL HILJE (bilj. 8), 115.
- ²³ GORAN NIKŠIĆ (bilj. 2), 145. Sumnja nije pomnije elaborirana, navodi se tek kako „skulptura na pročelju nije popraćena uvjerljivom formalnom analizom, niti je logično da se isplata iz sačuvanog ugovora odnosi na nedovršene radove.”

Riassunto

Nota sull'attività di Marko Andrijić a Zara

Nella presente contribuzione il puteale del Palazzo del Conte a Zara è messo in relazione con la bottega di Marko Andrijić ed un documento risalente all'aprile 1492. In questa maniera, seppur indirettamente, viene anche rafforzata l'attribuzione delle arcate della chiesa Collegiata a Pago. Come prodotto della suddetta bottega, viene inoltre analizzata la monofora di tipo “zaratino” sulla facciata della

casa Nassis a Zara, con la rilevante partecipazione del suo capo maestro, mentre il resto delle aperture e degli elementi scolpiti, appartenenti ad una fase di ristrutturazione risalente al Quattrocento, vengono estromessi dalla sua attività.

Parole chiave: Marko Andrijić, Zara, Pago, bottega, vera di pozzo, il leone di San Marco